

*До спеціалізованої вченої ради 2406
Київського національного університету
технологій та дизайну
01011, м. Київ, вулиця Мала Шияновська
(Немировича-Данченка). 2*

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Бригінця Олександра Олексійовича**
професора кафедри конституційного, адміністративного та фінансового
права Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова

на дисертацію

Ковалю Олександра Анатолійовича
«Адміністративно-правове забезпечення реформи адвокатури України»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 Право

Актуальність теми дисертаційного дослідження, представленого для рецензування, обумовлена низкою взаємопов'язаних факторів. Розвиток вітчизняного права вимагає постійного еволюціонування загальних та спеціальних наукових знань про нього. Важливим є використання нових підходів до пізнання права, одним з яких є обраний автором людиноцентристський підхід. Він дозволяє продемонструвати притаманну в сучасних соціокультурних умовах невід'ємну властивість сучасного права більшості держав та продемонструвати, що належна координація та взаємодія між суб'єктами процесу реформування адвокатури забезпечить ефективний режим функціонування цього самоврядного інституту правової системи в майбутньому. Дійсно одним із головних інструментів громадянського

суспільства є інститут адвокатури, гарантований ст. 59 Конституції України, у якій визначено, що для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура. В сучасних умовах важливими є питання швидкої адаптації до змін в непростих умовах, які переживає наша держава. Враховуючи те, що право на звернення особи до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів закріплене безпосередньо в Конституції України, Кодексі адміністративного судочинства України та в інших нормативно-правових актах, вкрай важливим є забезпечення належного стану незалежної адвокатури як інституту здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту. Виступаючи гарантом такого права, наша держава встановлює процедури його реалізації, зокрема обов'язок відповідних державних органів та їх посадових осіб розглядати й вживати заходів з вирішення питань клієнтів, які потребують врегулювання. В нашій державі адвокатура виступає своєрідним «балансом», що намагається на основі чинного законодавства зрівноважити інтереси громадянського суспільства з потребами і можливостями держави.

В той же час, як справедливо зазначає дисертант, поява різних законопроектів про адвокатуру та адвокатську діяльність, непрозорість реформи адвокатури, порушення прав адвокатів на участь у процесі реформування адвокатури, відсутність раціонального поєднання публічного та приватного інтересу у забезпеченні діяльності адвокатури, вказує на те, що процес трансформації адвокатури характеризується наявністю суттєвих протиріч щодо подальшого функціонування цього незалежного правозахисного інституту. В цих умовах важливим аспектом побудови дієвої системи адвокатури є формування належного адміністративно-правового забезпечення її реформи.

Про актуальність обраної тематики свідчить також те, що представлена робота виконана відповідно до новел законодавства, але адміністративно-правове забезпечення реформи адвокатури України не було предметом

окремого дослідження. Саме відсутність комплексного дослідження адміністративно-правового забезпечення реформи адвокатури України зумовлює актуальність обраної автором теми та її важливе наукове та практичне значення.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Належний науково-теоретичний рівень та практична значимість положень та висновків дисертаційного дослідження обумовлюють достатню обґрунтованість та достовірність наукових положень та висновків дисертації.

Достовірність результатів підтверджується великим обсягом використаних джерел, які охоплюють як наукові розробки вітчизняних вчених із правової тематики, чинного національного законодавства та законодавства іноземних держав, проаналізованої автором енциклопедичні, монографічні видання, узагальнення діяльності Національної асоціації адвокатів України, які стосуються комплексного дослідження адміністративно-правового забезпечення реформи адвокатури України.

Мета дисертаційного дослідження сформульована розумно та чітко. Так, автор поставив за мету визначення теоретико-прикладних засад адміністративно-правового забезпечення реформи адвокатури України та формування напрямів удосконалення у цій сфері.

Поставленої мети дисертанту в повній мірі вдалось досягнути завдяки її послідовній конкретизації у системі завдань дослідження, які об'єднані у три логічно вибудованих блоки. Зокрема, дисертацією вирішено наступні завдання: визначити місце та роль адвокатури в правовій системі України; охарактеризувати генезис реформування адвокатури України; розглянути адміністративно-правове забезпечення організації та діяльності адвокатури України як об'єкт наукових досліджень; з'ясувати поняття, сутність та сучасний стан адміністративно-правового забезпечення реформи адвокатури України; встановити суб'єктів адміністративно-правового забезпечення здійснення реформи адвокатури України; визначити особливості взаємодії

органів публічної влади та адвокатури як важливої гарантії адміністративно-правового забезпечення реформи адвокатури України; проаналізувати організаційно-правові засади діяльності та реформування адвокатури в зарубіжних країнах; сформулювати напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення реформи адвокатури України. Об'єкт та предмет дослідження визначені відповідно до встановлених вимог та дозволяють всебічно проаналізувати поставлену проблематику, не виходячи за межі наукової спеціальності. Відповідно до поставленої мети та завдань, об'єкту та предмету дисертаційного дослідження побудована його структура. У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й вирішення наукового завдання, що полягає у визначенні теоретико-прикладних засад адміністративно-правового забезпечення реформи адвокатури України та формуванні напрямів удосконалення у цій сфері. Також сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій, направлених на вирішення зазначеного завдання. Дисертант доцільно з точки зору логічної побудови дисертації відправною точкою дослідження обрав ретроспективні аспекти становлення інституту адвокатури в Україні, що пройшов тривалий та складний шлях свого становлення й розвитку. Також у першому розділі роботи увагу присвячено питанням визначення місця та ролі адвокатури в правовій системі України. У розділі 2 дисертації аналізується сучасний стан адміністративно-правового забезпечення реформи адвокатури України та приділяється увага діяльності суб'єктів адміністративно-правового забезпечення здійснення реформи адвокатури України. У завершальному розділі дослідження автор розкриває організаційно-правові засади діяльності та реформування адвокатури в інших державах та визначає напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення реформи адвокатури України. Завершується дослідження загальними висновками, які уособлюють найбільш вагомий його результати.

Варто звернути увагу на вдало обрану методологічну основу дисертаційного дослідження, яка забезпечила високий ступінь вірогідності та наукової обґрунтованості його результатів.

Детальний аналіз змісту дисертації дозволяє зробити висновок про її системний, цілісний та завершений характер, дисертаційне дослідження Ковалю О.А. є самостійною працею та відзначається високим науковим рівнем.

Наукова та практична цінність дисертації. Дисертація характеризується науковою новизною та практичною цінністю, оскільки її матеріали можуть бути використані у науково-дослідній сфері, правотворчості, навчальному процесі та правозастосуванні.

Примітно, що пропозиції автора підкріплені актами про впровадження результатів дисертаційного дослідження, зокрема його напрацювання були використані під час розробки та викладанні навчальних дисциплін «Адвокатура України» та «Адміністративне право» (акт про впровадження у освітній процес Київського національного університету технологій та дизайну результатів дисертаційного дослідження від 31 травня 2023 року).

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Слід відзначити комплексний характер проведеного дослідження адміністративно-правового забезпечення реформи адвокатури України.

Автором доведено, що адвокатура є самостійним самоврядним інститутом правової системи, який обстоює публічні й приватні інтереси. Інститут адвокатури займає специфічне місце в правовій системі. Це обумовлено міжгалузевим характером правових норм, що регулюють відносини, пов'язані із його функціонуванням.

У дисертаційному дослідженні ґрунтовно досліджено генезис реформування адвокатури України та представлено періодизацію реформування адвокатури на території України. Обґрунтовано, що особливе значення у напрямку правового забезпечення діяльності адвокатури займає адміністративне право, яке сприяє впорядкуванню відносин, пов'язаних з функціонуванням цього самоврядного інституту правової системи. Варто погодитися з позицією дисертанта стосовно того, що адміністративно-правовий статус адвокатури проявляється також у зв'язку з функціонуванням

органів адвокатського самоврядування, а адміністративно-правове забезпечення реформи адвокатури можна визначити як діяльність уповноважених державою суб'єктів, яка спрямована на запровадження системного підходу до удосконалення інституту адвокатури в Україні.

Автор справедливо наголошує на тому, що сучасний стан взаємовідносин між органами публічної влади та адвокатурою характеризується негативними тенденціями і послабленням впливу адвокатури у сфері захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

Дисертантом вдало розкривається, що в різних державах застосовуються різні підходи щодо правової природи та впливу держави на формування інституту адвокатури. Зокрема, аналіз організаційно-правових засад діяльності та реформування адвокатури в інших державах свідчить, що в кожній з них існує специфіка формування і розвитку інституту адвокатури. У напрямку адміністративно-правового забезпечення реформи адвокатури України доцільно враховувати позитивний зарубіжний досвід організації та діяльності цього інституту, а саме: акредитація освітніх програм закладів вищої освіти, за якими здійснюється підготовка юристів, органами адвокатського самоврядування (США); функціонування спеціалізованих судів у дисциплінарних справах щодо адвокатів (Німеччина, Франція); врегулювання спорів між адвокатами та клієнтами поза межами дисциплінарного провадження (Польща). Врахування досвіду інших держав сприятиме формуванню ефективної моделі адвокатури України.

Позитивним досягненням дисертанта є те, що виходячи з міжнародного та національного законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність доцільно диференціювати напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення реформи адвокатури України на такі: інституційний, компетентнісний, змістовний, матеріальний.

Необхідно відзначити логічну злагожденість дисертації, взаємозв'язок її окремих підрозділів. Автор послідовно виклав матеріал, правильно

співвідносячи загальні і конкретні питання, сформулював необхідні наукові дефініції. Позитивною стороною дисертації, безперечно, є її науково-теоретичний рівень та практична спрямованість.

Повнота викладення у публікаціях положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки, пропозиції та рекомендації, що сформульовані в дисертаційному дослідженні, достатньо повно викладені, а також знайшли відображення у наукових статтях, опублікованих у виданнях з юридичних наук, а також у тезах доповідей на науково-практичних конференціях, що відповідає вимогам, які пред'являються до дисертацій.

Відсутність порушення академічної доброчесності.

Аналіз змісту дисертації вказує на дотримання здобувачем вимог академічної доброчесності.

У роботі є посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей, дотримано вимоги законодавства про авторське право і суміжні права, надано достовірну інформацію про методики результати дослідження, джерела використаної інформації.

Таким чином, у рецензованій роботі не виявлено ознак академічного плагіату, фальсифікації та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного дисертантом дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Попри усі вищезазначені позитивні моменти, дисертація, як і будь-яке нове творче дослідження, містить окремі дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації чи роз'яснення дисертантом під час прилюдного захисту та є можливими для врахування при здійсненні подальших наукових досліджень з обраної тематики.

1. Дисертантом зазначається, що ним вперше (с.19) аргументовано, що відносини, пов'язані з функціонуванням адвокатури, регулюються сукупністю правових норм різної галузевої належності (потребують комплексного правового регулювання нормами таких галузей права як конституційне,

адміністративне, кримінальне, цивільне, господарське, процесуальне, міжнародне). Тобто потребує детального пояснення позиція автора стосовно поділу матеріального права в контексті функціонування адвокатури та відсутність такого поділу в процесуальному праві.

2. В цілому погоджуємося з окресленою автором позицією (с. 166) стосовно того, що виходячи з міжнародного та національного законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність доцільно диференціювати напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення реформи адвокатури України на такі: інституційний, компетентнісний, змістовний, матеріальний. Але вважаємо, що під час прилюдного захисту така позиція потребує додаткового пояснення, так як незрозуміло чому саме за такими напрямками запропоновано відповідне удосконалення.

3. На с. 167 дисертант пропонує визначити одним із напрямів вдосконалення адміністративно-правового забезпечення реформи адвокатури України матеріальний напрям. Автор визначає, що матеріальний напрям характеризується забезпеченням нормативних засад фінансового, соціального та пенсійного забезпечення організації і діяльності адвокатури. Реалізація цього напрямку передбачає такі піднапрями: удосконалення фінансового забезпечення органів адвокатського самоврядування; законодавча регламентація соціального забезпечення адвокатів; удосконалення пенсійного забезпечення адвокатів. Але, на наш погляд, якщо вже реформування, запропоновані дисертантом безпосередньо стосуються фінансового та бюджетного законодавства нашої держави, то було б доцільно авторові відповідно до принципів бюджетного права визначити, або, хоча б окреслити, джерела фінансових ресурсів, за рахунок яких можна буде проводити відповідні перетворення в адвокатурі.

4. На с. 166 автором пропонується для вдосконалення адміністративно-правового забезпечення реформи адвокатури України першим напрямом визначити інституційний напрям, що полягає у формуванні оптимальної моделі організації і діяльності адвокатури. У той же час, зазвичай

інституційний напрям розвитку передбачає відповідне створення чи переформатування інституцій, які здійснюють управління у сфері адміністративного права. А в тексті автор лише згадує піднапрями інституційного напрямку, тому під час прилюдного захисту потребує пояснення позиція дисертанта стосовно саме інституцій, які будуть створені чи змінять власний правовий статус.

Разом із тим висловлені зауваження, насамперед, характеризують складність проблеми, що досліджується, вони носять характер побажань та не впливають на загальну позитивну оцінку представленої дисертації. Розроблені в дисертації ідеї можуть бути базою для подальшого плідного дослідження теми. Зазначені зауваження, у своїй більшості, мають дискусійний характер і тому не можуть вплинути на позитивну оцінку дисертаційної роботи в цілому яка відповідає встановленим вимогам.

Висновок. Зміст дисертаційної роботи висвітлений достатньо повно, автор сформулював висновки, які здатні стати належним внеском у розвиток правової науки. Основні теоретичні положення, висновки та результати дисертаційного дослідження знайшли відображення у публікаціях автора.

Дисертаційне дослідження Олександра Анатолійовича Ковалю на тему «Адміністративно-правове забезпечення реформи адвокатури України», відповідає вимогам, встановленим згідно до Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), наказу Міністерства освіти і науки від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», п.п. 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, є завершеною самостійною науково-дослідною роботою, в якій отримано нові науково

обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують наукове завдання, що має істотне значення для правової науки, а його автор – Олександр Анатолійович Коваль заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 Право.

Офіційний опонент:

професор кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова,
доктор юридичних наук, професор

Олександр БРИГІНЕЦЬ

Підпис *Олександра Бригінеця*
ЗАСВІДЧУЮ:
Вчений секретар університету

Світлана Мельничук